Bulletin van
Arctic Peoples Alert
nummer 18 - voorjaar 2005

arctica

Colofon

Arctica is het bulletin van stichting Arctic Peoples Alert. Arctic Peoples Alert is een Nederlandse belangenorganisatie voor inheemse volken in het Noordpoolgebied.

nummer 18 - Voorjaar 2005

Prijs losse verkoop: €2,50
Donateur Arctic Peoples Alert:
min. €10,- per jaar

Arctic Peoples Alert
Zusterstraat 58 B
2512 TN Den Haag
Telefoon: 070 4020943
Fax: 070 3882915
E-mail: arctica@planet.nl
Web-site: www.arctica.nl

Postbank: 440 8028
Actierekening: 40092
IBAN NL43 PSTB 0000 0400 92
BIC PSTBNL21
Schenkingen zijn - onder voorwaarden - aftrekbaar van de belastingen
KvK: 41157171

Redactie: Govert de Groot, Olaf Olsman, Charles van den Ouweland en Alja Sulsters.
Fotoredactie: Jeroen Toirkens.
Met bijdragen van: Mardoeke Boekraad (Noorwegen) en Mare Pit.
Druk: Albani, Den Haag
op minder milieubelastend papier
Lay-out: Sandra de la Combé

Oplage: 2.200 exemplaren
ISSN: 1387-2818
Tenzij anders vermeld mogen artikelen met bronvermelding worden overgenomen.

Arctic Peoples Alert

Govert de Groot

Maart 2005

Begin december 2004 wilde het niet lukken. De media hadden alle aandacht voor het overlijden van prins Bernhard en niet voor de persconferentie in Nieuwspoort waar het rapport ***Arctic Climate Impact Assessment*** (ACIA) gepresenteerd werd. **www.acia.uaf.edu.** Ook staatssecretaris van Milieu, Van Geel was om die reden afwezig. De media-aandacht op Valentijnsdag bij de persconferentie van de vertrekkende **www.noordpoolexpeditie.nl** was heel wat beter. Even was er aandacht voor de versnelde klimaatverandering in de Arctis. Twee dagen later, op 16 februari 2005, werd eindelijk het Kyoto-verdrag van kracht. Een druppeltje op de gloeiende plaat. Minister-president Balkenende vergeet in zijn speech *'de eeuw van mijn dochter'* dit als prioriteit te noemen. Als zij groot is, zal zij haar vader om haar natte voeten vervloeken en hoe zal het dan de dochters van VS-president Bush vergaan?

Het **klimaat** verandert versneld! Dat vertellen de vertegenwoordigers van de inheemse volken in de Arctis mij. Ondanks de ook tegengestelde berichten denk ik dat zij gelijk hebben. Die verandering heeft invloed op de natuur. Klimaatfluctuaties zijn van alle tijden, maar het gaat nu wel heel snel. De natuur zal zich op een of andere manier, wellicht **zonder** bijvoorbeeld de **ijsbeer**, wel herstellen. Het zijn wij mensen die er de meeste last van zullen ondervinden. Als wij niet een groot eiland voor onze kust bouwen, zal Nederland waarschijnlijk grotendeels onder water komen te staan. Jammer, maar het is niet de eerste keer en ditmaal zijn we er zelf schuld aan.
Wat ook zal verdwijnen is de grote diversiteit aan **inheemse volken**, onder andere in de (sub) arctische regio. Zij worden als eerste getroffen door de gevolgen van de versnelde klimaatverandering. Aangezien hun cultuur, mede door onze **energiehonger**, al onder grote druk staat, zal het voor hen nog moeilijker zijn om niet toe te geven aan het assimilatieproces naar deze veramerikaanste wereld.

Als deze *Arctica* naar de persen gaat, viert het **Arctisch Centrum** van de Rijksuniversiteit Groningen haar 35 jarig jubileum. Gefeliciteerd! In een strijd tegen de klok is er voor hen nog veel werk te verzetten. Ter gelegenheid van het jubileum is het boekje *'Het Topje van de IJsberg'* verschenen.

Hoort of ziet u ook die reclamespotjes waarbij u opgeroepen wordt voor een goed doel naar de **notaris** te stappen. Als u in zo'n positie zit wilt u dan ook aan ons denken?
En mocht u als **donateur** van Arctic Peoples Alert uw bijdrage nog niet hebben overgemaakt, wilt u dat alstublieft doen!

Inhoud:

2. Arctic Peoples Alert
3. Versnelde klimaatverandering bedreigt arctische volken
7. Samen en de klimaatverandering
10. Nivch protesteren op Sachalin
11. Poolkoorts

Coverfoto:
Sami Altin Oulu Juuso verblijft momenteel met zijn rendieren in een Sami-nederzetting ten noorden van Karesuvanto, Noord-Finland.
Foto: NomadsLife, Jeroen Toirkens, maart 2001 ©.

Versnelde klimaatverandering bedreigt arctische volken

Mare Pit

"De wereld is te veel veranderd. We kunnen nu zeggen dat de natuur in de war is. Een levenswijze die alles ondersteunde, is aan het veranderen": Sami rendierhouder Veikko Magga uit Vuotso, Finland.

Het was een 'warme' winter. De eerste hazelaars bloeiden in januari, narcissen kwamen op en verschillende vogelsoorten verkozen het matige noorden boven het warme zuiden. Biologen verschenen in het NOS-journaal om de oorzaak van de verwarring aan te wijzen: klimaatverandering. De afgelopen jaren is iedere winter opnieuw, met uitzondering van 1996, de warmste winter geweest. Toch zijn de voorspellingen van één van de grootste klimaatonderzoeken, gepresenteerd in oktober 2004, niet ingeslagen als een bom. Het *Arctic Climate Impact Assessment* (ACIA) is luid en duidelijk in zijn conclusie: het Noordpoolgebied ondervindt als eerste de negatieve gevolgen van de door mensen veroorzaakte temperatuurstijging. Een verwachte verhoging van nog eens vier tot zeven graden Celsius in deze eeuw, zal leiden tot een sneeuwbaleffect met rampzalige gevolgen voor het voortbestaan van de arctische inheemse volken.

IJs verdwijnt

Vier jaar lang hebben honderden wetenschappers, in opdracht van de Arctische Raad, zich ingezet om de gevolgen van klimaatverandering in het Noordpoolgebied in kaart te brengen. Door middel van interviews werd de traditionele kennis van de inheemse bevolking bij het onderzoek betrokken. Al snel wezen zowel de moderne technologie, als de traditionele kennis uit dat grote veranderingen in beweging zijn gezet. Zo duidden moderne satellietfoto's en waarnemingen van de Inuit op Groenland op één en dezelfde ontwikkeling: het smelten van de gletsjers en het zee-ijs. De Groenlander Uussaqqak Qujaukitsoq, uit Qaanaaq die in april 1999 in het Museon sprak, zei: *"Gletsjers trekken zich heel opvallend terug en de plaatsnamen passen niet langer bij het aangezicht van het land. Bijvoorbeeld, Sermiarsuussuaq, de Kleinere Grote Gletsjer, die zich vroeger helemaal tot aan de zee uitstrekte, bestaat niet meer"*. Ook wetenschapper Konrad Steffab werd overvallen door de snelle veranderingen die hij in 2002 op Groenland waarnam. *"Het smelten begon zo vroeg en zo intens. Ik had nog nooit eerder meegemaakt dat de seizoenmatige wegsmelting zich zo hoog op de ijsplaat voordeed, en het was ook nog nooit zo vroeg in de lente begonnen."* De gevolgen op de Noordpool lijken een uitvergroting

Al in november 2000 leggen Alaska-Inuit zandzakken op de 'dijk' van Milieudefensie tijdens de VN-klimaatconferentie in Den Haag. Foto: G. de Groot.

van wat er op de rest van de wereld gebeurt. Want terwijl overal de temperatuur steeg, gebeurde dit op de Noordpool in de afgelopen twee decennia bijna twee keer zo snel.

Vicieuze cirkel

Het ACIA-rapport geeft een aantal redenen voor de onevenredige stijging. De vicieuze cirkel, in werking gezet door het smelten van het land- en zee-ijs, blijkt een van de belangrijkste oorzaken. De witte laag van sneeuw en ijs op het land zorgt ervoor dat een groot deel van het zonlicht dat de aarde bereikt, wordt weerkaatst. Nu deze laag door de warmte dunner wordt en op sommige plekken zelfs helemaal verdwijnt, komen er steeds meer donkere vlakken die de warmte niet langer weerkaatsen, maar juist absorberen. De verwarming van de aarde zorgt weer voor meer smeltplekken, en de cirkel is rond. In de tropen geldt dat veel van de energie die de aarde bereikt weer wordt gebruikt voor verdamping. Op de schaars

IJsvrij

Voor 2100 wordt een afname van ruwweg tien tot vijftig procent van de jaarlijks gemiddelde omvang van zee-ijs voorzien. Het verlies aan zee-ijs in de zomer zal, met een gemiddelde van vijftig procent tegen het einde van deze eeuw, aanzienlijk groter zijn dan het jaargemiddelde. Sommige voorspellingen tonen een volledige verdwijning van het zee-ijs in de zomer (ACIA).

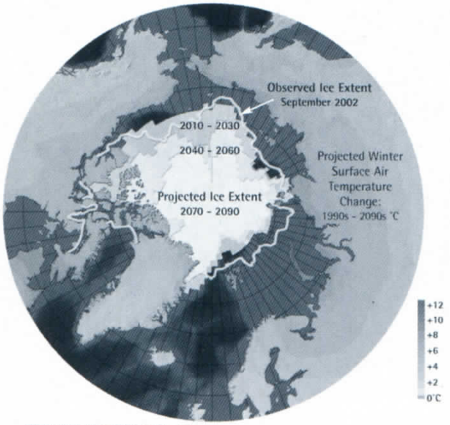

©2004, ACIA / Map ©Clifford Grabhorn

Schema veranderingen in zeeijs en oppervlaktetemperatuur in de winter (ACIA).
Waargenomen omvang van het ijs in september 2002.
Voorspelde oppervlaktetemperatuur in de winter 1990 - 2099 °C.

begroeide Noordpoolvlaktes daarentegen gaat de extra opgevangen energie juist direct in opwarming zitten. Op zee gebeurt er iets vergelijkbaars. Het terugdringen van het zee-ijs zorgt ervoor dat de zonnewarmte, die in de zomer door de oceanen wordt geabsorbeerd, in de winter gemakkelijker in de atmosfeer wordt opgenomen.
De vicieuze cirkel van smelten en opwarmen zet in de dieren-, planten- en mensenwereld nieuwe vicieuze cirkels in werking. De Noordpool - het gebied dat bij jong en oud een beeld oproept van een koude, witte wereld - verandert door de gevolgen van de opwarming, zoals het smelten van de gletsjers, het verdwijnen van het zee-ijs en het opschuiven van de permafrostlijn, in heel zijn essentie. De veranderingen in het planten- en dierenrijk hebben invloed op mogelijkheden van inheemse culturen om onderdelen van hun traditionele leefwijzen te behouden.

Uitsterven

De ijsbeer, voor veel mensen hét symbool van het Noordpoolgebied, heeft wanneer de opwarmende trend doorzet, weinig kans op overleven. Het zee-ijs is hun leefwereld. Ze zijn ervan afhankelijk voor hun jacht op zeehonden en leggen er lange trektochten over af. Dikke sneeuwlagen bieden de vrouwtjes en hun jongen beschutting tijdens de winter. Maar het zee-ijs bedekt de laatste dertig jaar niet alleen acht procent minder oceaanoppervlakte, het is ook nog eens dunner geworden. In de Canadese Hudsonbaai neemt het aantal geboorten en jonge ijsberen af. De volwassen beren verliezen aan gewicht en door de verminderde vetreserves neemt de vruchtbaarheid af.
De ijsbeer staat niet alleen. Ook de zeehonden, de walrus en zeevogels worden in hun bestaan bedreigd. Deze dieren spelen een belangrijke rol in de traditionele jacht, vooral bij de Inuit. In het Canadese Nunavut zag men dat de ringelrobben minder jongen kregen, toen het zee-ijs dunner en onbetrouwbaarder werd. Terecht benadrukken de onderzoekers van het ACIA-project dat deze aanslag op de dieren, en daarmee op de inheemse jachtmogelijkheden, niet alleen gevolgen heeft voor de dagelijkse voeding van de Inuit. *"Doordat het jagen, het vangen en delen van deze soorten voedsel ten grondslag ligt aan de Inuitcultuur, is het verdwijnen ervan een aanslag op hun hele levenswijze."*

Verandering

"Als ik een kariboe was, dan zou ik nu behoorlijk in de war zijn", zegt Stephen Mills uit Old Crow, Canada in het rapport. Want niet alleen het leven op zee verandert, maar ook het leven op land. Door de hogere temperaturen zullen er steeds noordelijker bomen groeien. Het bos rukt op in het toendragebied, terwijl toendra steeds meer woestijngrond inneemt. Er vindt een verhuizing plaats, en met de verhuizing van de vegetatie zien we ook de komst van nieuwe dieren. De diersoorten en planten die speciaal zijn aangepast aan het harde arctische leven krijgen concurrentie in hun leefgebied.
De veranderingen in het ecosysteem worden door veel inheemse inwoners nu al met verbazing en verontrusting gadegeslagen. >

POLE TRACK 2005

Rechts: Op Valentijnsdag, 14 februari 2005, zwaaide staatssecretaris van milieu, Pieter van Geel in Nieuwspoort de klimaatexpeditie Pole Track uit. De vlag van Save our climate wordt naar verwachting eind april op de Noordpool geplant. De drie expeditieleden braken een ijsmuur af van waarachter een kloppend hart van ijs, dat symbool staat voor een smeltende Noordpool, zichtbaar werd. De drie willen in twee maanden tijd duizend kilometer op de ski's afleggen met als doel het verzamelen van monsters en data ten behoeve van klimaatonderzoek.
(V.l.n.r. Petter Nyquist - Noorwegen, Doug Stoup -VS, Marc Cornelissen - Nederland en Staatssecretaris Van Geel). Foto: Gerhard van Roon ©.
www.noordpoolexpeditie.nl

SAVE OUR CLIMATE
TIE.NL

Gezondheid

Niet alleen een groter risico op ongelukken en een beperktere natuurlijke voedselvoorraad bedreigen de gezondheid van de lokale bevolking. Door de aantasting van de ozonlaag is de verhoogde blootstelling aan ultraviolette straling (UV) boven de Noordpool het hoogst. Bij mensen kan een te hoge dosis UV tot huidkanker, zonnebrand, grauwe staar, hoornvliesbeschadiging, virusinfecties en storingen in het immuunsysteem leiden. Naast toenemende lichamelijke klachten kunnen er ook psychologische problemen optreden. De veranderingen in het milieu en de levensstijl kunnen een verhoogde mentale en sociale stress veroorzaken. De toenemende warmte kan aan de andere kant een actiever buitenleven stimuleren, waardoor stress die gepaard gaat met de strenge kou vermindert (ACIA).

Larisa Adjeva, Sami uit Lovozero, Kola-schiereiland: *"Er zijn nieuwe planten hier en op de toendra gekomen. We hebben ze nog nooit eerder gezien. Zelfs in de rivier zijn nieuwe soorten, die vroeger alleen bekend waren in Midden-Rusland. De laatste zomers waren erg warm. Rivieren en meren zitten vol met kroos en het meer begon te bloeien. Doordat de meren met nieuwe planten dichtgroeien is het leven voor de vissen er moeilijker op geworden, net als de vismogelijkheden voor de mens."*

De verandering in de vegetatie, een grotere afwisseling van dooien en vriezen en toenemende ijsregens zullen grote gevolgen hebben voor een andere groep dieren in het arctische gebied, de kariboe en het rendier. Het leefgebied, de toendra wordt kleiner en de afwisseling tussen dooien en vriezen veroorzaakt een bevroren laag over de korstmossen die het voor deze dieren moeilijk maakt om hun kuddes groot en sterk te houden. Kuddes waarvan andere jagers, zoals de wolf en de veelvraat, aaseters en natuurlijk de mens afhankelijk zijn. Door de grote rol die de wilde en gedomesticeerde kuddes in het leven van de inheemse bevolking spelen voorspellen de ACIA-onderzoekers dat een teruggang van de populaties bedreigend is voor de voedselvoorziening - de hele manier van leven - van sommige arctische gemeenschappen

Onvoorspelbaar weer

"De weerseizoenen vormen niet langer een richtsnoer. We hadden bepaalde stabiele perioden in het jaar die traditioneel houvast boden. Maar deze hebben nu niet langer hun vaste plaats. Nu is de traditionele weersvoorspelling niet meer mogelijk zoals vroeger. We zoeken nu tevergeefs naar de tekens in de lucht." vertelt Heikki Hirvasvuopio uit Kakslauttanen, Finland de onderzoekers. Er is een versnelde dooi-vriescyclus, onweer en neerslag in de winter, een ontdooiende permafrostlaag en ijs en land dat minder betrouwbaar is, waardoor het minder voorspelbaar is. De inheemse volken, die voor hun jacht en tradities sterk afhankelijk zijn van de seizoenen en van de mogelijkheid om door ervaring veranderingen en verraderlijkheden in de natuur te bepalen, komen voor steeds meer moeilijkheden te staan.

Het is niet meer te voorspellen wanneer de kariboes komen. De seizoenen kennen niet langer duidelijke grenzen. Plotselinge stormen en weersveranderingen brengen jagers in gevaar evenals de ijsschotsen en de onvoorspelbare zee- en ijscondities. Het reizen wordt niet alleen gevaarlijker, maar gaat ook moeizamer door meer losse, zachte sneeuw. Ondertussen zorgt de ontdooiende permafrostlaag ervoor dat de bodem drassig wordt en de winterse ijswegen en bruggen slecht begaanbaar zijn. En terwijl de natuurlijke infrastructuur het langzaam begeeft, zakken ook de huizen mee in de inklinkende grond.

De kustdorpen hebben te maken met extra gevaren: een stijgend zeeniveau, stormen en kusterosie. *"Ik ging naar school op het vasteland en toen ik terugkwam was mijn huis weg. Ze hadden het naar de andere kant van het dorp moeten verplaatsen anders was het ingestort,"* herinnert Leona Goodhope zich. Het dorp Shismaref in Noord-Alaska, waarover Leona spreekt staat op het punt in zijn geheel geëvacueerd te worden.

Ook Duane Smith kent het gevaar dat voor de dorpen aan de kust dreigt. *"Een aantal van onze gemeenschappen verdwijnt voor onze ogen de oceaan in doordat er veel minder meerlagig ijs is waardoor hevigere stormen vrij spel hebben."*

Menselijke invloed

Menselijke activiteiten, in de eerste plaats het verbranden van fossiele brandstoffen (kolen, olie en aardgas) en in de tweede plaats het ontbossen van land, zijn er verantwoordelijk voor dat de concentraties van kooldioxide, methaan en andere warmte vasthoudende ('broeikas'-) gassen in de atmosfeer zijn toegenomen. Sinds het begin van de Industriële Revolutie is de concentratie kooldioxide in de atmosfeer met 35 procent toegenomen en de gemiddelde temperatuur wereldwijd met 0,6 graden Celsius (ACIA) gestegen.

Olie en gas

Terwijl de interne structuur in de traditionele gemeenschappen steeds meer onder druk komt te staan, zullen de tot dan toe vaak geïsoleerde gebieden in toenemende mate open komen te liggen voor buitenstaanders. Door het verdwijnen van het zee-ijs worden de routes door de Noordelijke IJszee langer bevaarbaar. Met het verslechteren van de infrastructuur op land zal het transport over zee toenemen. De kans is groot dat door de betere en langere bevaarbaarheid van de zee de gemeenschappen meer te maken krijgen met toerisme. Tegelijkertijd zullen lang verstopte en onbereikbare arctische hulpbronnen bloot komen te liggen. Olie, gas en mineralen zullen meer multinationals naar de Arctis lokken. Kijkend naar de actuele concurrentieslag tussen bijvoorbeeld Shell en BP speelt het Noordpoolgebied een sleutelrol in de oliewereld.

Identiteit

De versnelde klimaatverandering in het Noordpoolgebied betekent voor de inheemse volken een aantasting van hun leefwijze in al zijn facetten. Het ACIA-rapport roept besluitvormers op tot daadkracht om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen om zo de ingeslagen weg van de door mensen veroorzaakte opwarming om te buigen. Het geeft ook aan dat daadkracht nodig is om te beginnen met aanpassingen aan de opwarming die zich al voordoet en zich zal blijven voordoen. Nieuwe kansen zitten in de veranderingen verscholen: de toegang tot hulpbronnen, nieuwe transportmogelijkheden en opkomend toerisme. De meeste inheemse gemeenschappen hebben de afgelopen eeuw veel verandering doorgemaakt. Traditionele gebruiken hebben plaats gemaakt voor moderne technieken en het leven is door de tijd veranderd. Het is onder alle omstandigheid van belang dat de inheemse bevolking een rol blijft spelen in de toekomstige ontwikkeling van het Noordpoolgebied. De inheemse volken moeten daarbij de kans krijgen hun eigen identiteit te behouden. De rechten van hen die altijd voor dit noordelijke land hebben gezorgd, moeten worden erkend en beschermd.

Zie ook *Arctica* 10 en 15
www.acia.uaf.edu
www.arcticpeoples.org
www.fairnature.org
www.natuurkalender.nl (Fenolijn)

Mensenrechten

Het zijn uiteindelijk de inheemse gemeenschappen, die door hun traditionele leefwijze de minste menselijke bijdrage leveren aan de opwarming van de aarde. Maar door hun grote afhankelijkheid van het land, de zee, de planten en de dieren, zullen zij het zwaarst en het eerst getroffen worden door de ontregeling van de natuur door de klimaatverandering. De Inuit vragen de Inter Amerikaanse Commissie voor Mensenrechten om een oordeel te vellen over het feit dat de Verenigde Staten de Inuit in hun bestaan bedreigen door een grote bijdrage te leveren aan de opwarming van de aarde. Dit zou een eerste mogelijke stap zijn op weg naar een rechtszaak. De door mensen veroorzaakte klimaatverandering vernietigt eeuwenoude traditionele leefwijzen en maakt een eind aan het arctische gebied zoals we die kennen. Want zoals Caleb Pungowiyi uit Nome, Alaska zegt: "IJs is een steunpilaar van het leven. Wanneer het uiteen begint te vallen en in hoog tempo verdwijnt, zal dat onze levens aanzienlijk beïnvloeden."

(advertentie)

CANUIT ᑲᓄᐃᑦ

Canuit
Canadian Eskimo Art

OPEN DAG
Tweede Paasdag 28 maart 2005
10 tot 16 uur
SALE kortingen tot 50%

Tel./Fax: 040 2415806
info@canuit.com
www.canuit.com

F.D. Rooseveltlaan 116
5625 PD Eindhoven

Samen en de klimaatverandering

De duidelijk merkbare klimaatverandering is een veel besproken onderwerp in het dagelijks leven van de Samen in Noord-Noorwegen, -Zweden en -Finland en op het Russische Kola-schiereiland. De Samen hebben net als vele andere arctische inheemse volken al vele jaren voor deze versnelde klimaatverandering gewaarschuwd, lang voordat het op de agenda van de Arctische Raad kwam te staan.

Het Sami tv-nieuws zendt regelmatig items uit met betrekking tot het extreme, te warme klimaat: drinkwaterbronnen vallen droog in de warme zomer, extreem lage waterstanden in meren en gebrek aan sneeuw. Of over dooiweer in de winter met regen, laagjes sneeuw die smelten en dan, als het weer kouder wordt, keiharde ijsplaten op de grond doen ontstaan. Het rendiermos wordt dan moeilijk bereikbaar voor de rendieren. Dit korstmos is belangrijk wintervoedsel voor de rendieren. Ze schrapen in de winter, om erbij te kunnen komen, de sneeuw met hun hoeven en geweien weg. Natuurlijk kunnen de dieren met hooi of droogvoer bijgevoerd worden, zoals in sommige gebieden al veel gebeurt, maar dat is niet hun natuurlijk voedsel. IJs is dun of smelt ongewoon vroeg in de rivieren, waardoor mensen met sneeuwscooters door het ijs zakken waar het normaal gesproken veilig zou moeten zijn. Het rivierwater is warmer dan voorheen. Dat heeft een negatieve invloed op het kuitschieten van de zalm en andere vissoorten. De hoeveelheid vis neemt in het algemeen af. Het groeiseizoen duurt langer. De bomen groeien sneller en de boomgrens van onder andere de berk schuift op naar het noorden. Dat leidt tot heel andere weideomstandigheden voor rendieren. Tegelijkertijd waren er de laatste jaren erg weinig muggen. Een aantal vogelsoorten zoals roofvogels en kleine zangvogels zijn zo goed als verdwenen. Is het de droogte, het roven van eieren door commerciële vogelhandelaren of misschien een combinatie van beide? Het weer verandert sneller en heftiger dan vroeger en kan van dag tot dag, van +1°C naar -25°C, sterk wisselen. Deze temperatuurschommelingen vallen vooral de oudere mensen zwaar.

Oude tekens

Samen gebruikten traditioneel weerspecialisten die beschikken over kennis die in de loop van honderden jaren is opgebouwd en van generatie op generatie is doorgegeven. Rendierhouders gingen in de periode voor de introductie van de sneeuwscooters ongeveer één keer per jaar naar zo'n specialist om die te raadplegen over het weer voor het komende jaar. Daar hing voor rendierhouders veel van af. Het kon leven of dood voor rendierkalveren betekenen. Sommige experts op het gebied van traditionele, ecologische kennis kunnen nog steeds heel wat meer dan meteorologische diensten. Zaken die ze observeren zijn bijvoorbeeld het gedrag van spinnen als ze uit het ei komen, de richting die het gras wijst als de eerste sneeuw valt, bepaalde kenmerken van de ingewanden van dieren en vissen, of hoe de Melkweg er op bepaalde dagen van het jaar uitziet. In een holistische wereldvisie, waar alles met elkaar samenhangt, kun je aan alles het weer aflezen als je weet waarnaar te kijken. Diezelfde weerspecialisten hebben ook vastgesteld dat het klimaat snel is veranderd en dat de oude tekens niet allemaal meer werken. Er zijn verstoringen waar ze (vooralsnog) geen rekening mee weten te houden. Het zijn drukke tijden voor deze specialisten die hun systemen proberen aan te passen.

Internationaal

Een interessant rapport is het boek van het *Snowchange-project 'Snowscapes Dreamscapes'* (Polytechnische school van Tampere, Finland 2004), waarin Sami-rendierhouders uit vier landen zijn geïnterviewd. Hierin doen ze verslag van gedetailleerde observaties van klimaatveranderingen en welke gevolgen die voor hen in het dagelijkse leven hebben. Rendierhoudersorganisaties hebben interne debatten georganiseerd over wat dit in de toekomst voor hen zal betekenen. De precieze effecten zijn nog onbekend en men zal zich flexibel moeten opstellen om goed in te kunnen spelen op alle nieuwe ontwikkelingen.

De Sami Raad vertegenwoordigt de Samen internationaal. Dat doet zij onder andere in de Arctische Raad. Zo neemt bijvoorbeeld de Sami-onderzoeker Jan Idar Solbakken deel aan de werkgroep duurzame ontwikkeling. Hij heeft een bijdrage geleverd aan het ACIA-rapport dat alle opwarmingseffecten in de Arctis op een rijtje heeft gezet en heeft geanalyseerd. In oktober 2004 heeft de Sami Raad op haar achttiende conferentie in Honningsvåg, Noorwegen (zie *Arctica* 17) een resolutie aangenomen over *'The Warmer Arctic'*. Zij roept landen op de emissie van CO_2 snel te verminderen en pleit voor verdere monitoring en nader onderzoek in samenwerking met inheemsen volken. Ook wil zij dat er meer informatie over de klimaatveranderingen aan het publiek wordt gegeven, zodat er meer draagvlak voor maatregelen komt. Daarnaast roept zij op duurzame energiebronnen te gebruiken. Het ACIA-rapport wordt in het Samisch vertaald en later aan de Sami-parlementen aangeboden.

Olie- en gasvoorraden

Een gevolg van de klimaatverandering is volgens de medewerker van de Sami Raad voor arctische zaken, Rune Fjellheim, dat het Noorden toegankelijker wordt voor olie- en gas-exploitatie en mijnbouw. Olieconcerns schatten dat 25% van de totale wereldreserves aan olie en gas zich in de arctische gebieden bevindt. Er vindt op het ogenblik een ware grondstoffen-rush in het noorden plaats. Ook in het land van de Samen zijn er plannen voor hervatting en/of uitbreiding van de olie- en gasexploitatie en mijnbouw. Op het Kola-schiereiland zijn er olie- en gasleidingen op de rendiergebieden van de Samen in aanbouw. Vanwege de milieurisico's en omdat de landrechten niet goed geregeld zijn heeft de Sami Raad zich in Honningsvåg voor een bouwstop uitgesproken. Het Noorse Sami-parlement gaat niet akkoord met de exploitatie van de olie- en gasvoorraden die in het gebied van de zee-Samen liggen, alvorens hun land- en waterrechten worden erkend. Ze eisen een vetorecht op het gebruik van privé- of collectief eigendom en financiële compensatie. De regering en oliemaatschappijen zijn het hier niet mee eens. De Samen zijn overigens hierin niet zo radicaal als sommige Noorse milieuorganisaties als *Bellona* en *Natur og Ungdom*, die tegen iedere vorm van olie- en gasexploitatie in de kwetsbare Barentszzee zijn. Deze organisaties hebben al op harde wijze actie gevoerd, zoals het bezetten van installaties.

Sami Altin Oulu Juuso uit Karesuvanto, Noord Finland.
Foto: NomadsLife, Jeroen Toirkens, maart 2001 ©.

Motteninvasie

Een ander onvoorspelbaar effect is het voorkomen van berkenmot waarvan de grasgroene rups steeds grotere delen van het arctische berkenbos opeet. De rupsen gaan alleen bij zeer strenge vorst dood. Als extreem lage temperaturen uitblijven, blijven ze leven en eten ze meer en meer bos op. Het resultaat is een landschap dat eruit ziet alsof er een brand heeft gewoed. Om zich te verpoppen hangen er in de bomen trossen rupsen. Ook de bodemvegetatie, waaronder bepaalde bessen die de Samen graag en veel plukken, lijdt hieronder. In principe is deze motteninvasie een natuurlijk proces dat deel uitmaakt van de ecologie van de regio. De bomen zullen uiteindelijk voor deze mot immuun worden, waarna het enkele tientallen jaren duurt voordat het berkenbos zich heeft hersteld. Oudere Samen hebben op de radio verteld dat ze dit nog nooit eerder hebben ervaren of van hun voorouders hebben gehoord dat er ooit zoveel bos tegelijk door deze mot is verdwenen.

www.saamicouncil.net www.snowchange.org
news.daikosweb.com www.bellona.no
www.nu.no www.hommat.org
www.eu-indigenous.org

(advertentie)

Antiquariaat voor uw natuur- en poolboeken

Moby Dick

Een greep uit de vele poolboeken die bij Antiquariaat Moby Dick te verkrijgen zijn:

1. Crisler, L.: **Arctic wild**. New York 1959, 302 blz., €20,-.
2. French, V.: **Caribou journey**. Slough 2001, €10,-.
3. Lovenskiold, H.L.: **Avifauna Svalbardensis**. With a discussion on the geographical distribution of the birds in Spitsbergen and adjacent islands. Oslo 1964, 460 blz., €75,-.
4. Miles, H.: **Kingdom of the ice bear**. A portrait of the Arctic. London 1985, 224 blz., €15,-.
5. Ward, P.: **Bears of the world**. London 1995, 192 blz., €15,-.
6. Rodgers, A.: **Moose**. Grantown-on-spey 2001, 72 blz, €10,-.
7. Russell, H.J.: **The world of the caribou**. San fransisco 1998, 114 blz., €15,-
8. Bauer, E.A.: **Wild dogs**. The wolves, coyotes, and foxes of North America. San Francisco 1994, 120 blz., €12,-.
9. Callenbach, E.: **Bring back the buffalo**. A subtainable future for America's great plains. Berkeley 2000, 304 blz., €12,-.
10. Gaskel, J.: **Who killed the great auk?** Oxford 2000, 228 blz. €15,-.
11. Flegg, J. a.o.: **Poles apart**. The natural worlds of the Arctic and Antarctic. London 1990, 192 blz.,€ 15,-.
12. Collier, G.: **Antarctic odyssey**. In the footsteps of the South Polar explorers. London 1999, 194 blz., € 15,-.
13. Parmelee, D.F.: **Antarctic birds**. Ecological and behavioral approaches. Minneapolis 1992, 204 blz., € 20,-.

Vraag onze gratis catalogus aan.
De prijzen zijn exclusief verzendkosten.
Antiquariaat Moby Dick, Schoolstraat 31, 2202 HD Noordwijk,
tel: 071 3619498 - fax: 071 3616915,
mobydick@antiqbook.nl - www.lezenaanzee.nl

Nivch protesteren op Sachalin

Greenwave: De kwade geesten worden verbannen.
Foto: Sakhalin Environmental Watch.

Op het Russische eiland Sachalin protesteerde in januari 2005 de inheemse bevolking ondersteund door milieuorganisaties tegen de olie- en gasprojecten van Shell en ExxonMobil.

De lokale afdeling van RAIPON (Russian Association of Indigenous Peoples of the North), die de belangen van onder andere de Nivch, Evenken, Uilta en Nanai behartigt, besloot de handen ineen te slaan met *Sakhalin Environmental Watch*, Greenpeace, het Wereld Natuur Fonds en anderen. Op 20 januari heeft deze coalitie Shell en ExxonMobil nogmaals verzocht een memorandum te ondertekenen. De hoofdpunten van dit memorandum zijn een geheel onafhankelijk onderzoek naar de culturele gevolgen van alle industriële projecten voor de (inheemse) bevolking op Sachalin en het oprichten van een fonds voor duurzame ontwikkeling. Een daarvoor in te stellen werkgroep zou hierop moeten toezien. ExxonMobil en Shell weigerden echter het memorandum te ondertekenen. Daarop startte een protestactie onder de naam *Green Wave*. Het protest richt zich in eerste instantie op de olie- en gasconcerns die halsstarrig de dialoog met de inheemse bevolking en de milieuorganisaties blijven weigeren. Ook richt het protest zich op de provinciale overheid en potentiële geldschieters van het project, zoals de Europese bank voor

wederopbouw en ontwikkeling (EBRD), waarvan Nederland aandeelhouder is.
Sinds 1999 boort *Sakhalin Energy* voor de kust van *Sachalin. Sachalin Energy Investment Compagny LTD* is een joint venture tussen Shell (55%) en de Japanse bedrijven Mitsui en Mitshubishi. Ook het Amerikaanse ExxonMobil is actief op het eiland. Medio 2003 ging het licht voor Sachalin II project op groen en werd er voor 10 miljard dollar in geïnvesteerd.

Blokkades

Ondanks dat medewerkers van de olie- en gasconcerns op dubieuze wijze druk probeerden uit te oefenen op potentiële demonstranten, namen op 20 januari 2005 zo'n 300 mensen deel aan de eerste actiedag in Venskoye in het noordoosten van Sachalin. Hieronder waren 244 vertegenwoordigers van de inheemse bevolking. De actie werd geopend door een ceremonie waarbij de kwade geesten uit het land werden verbannen. Het was de opmaat voor een vijfdaagse protestactie, waarbij verschillende toegangswegen naar en van Sachalin I- en II-projecten werden geblokkeerd door vertegenwoordigers van de coalitie en de veelal traditioneel geklede bevolking. Op de spandoeken van de actievoerders waren teksten te lezen als: "*Vis is ons leven*", "*Maak een eind aan de politiek die ellende voor de Evenken brengt*" en een citaat van de Russische president Poetin uit 2004: "*Oliemensen, vergeet niet op wiens land jullie werken*". Op 24 januari kwam het tot een (mondelinge) confrontatie tussen actievoerders en werknemers van Sakhalin Energy. Om escalatie te voorkomen greep de politie greep in. Om de gemoederen in het Nogliki-district weer wat tot rust te laten komen werd na vijf dagen protest besloten de actie voorlopig te onderbreken De organisatoren van de protestactie reisden af naar de hoofdstad Juzhno Sachalinsk om de dialoog met de olie- en gasconcerns en provinciale overheid nieuw leven in te blazen. Aleksei Limanzo, president van RAIPON-Sachalin, benadrukte echter dat veel zal afhangen van het welslagen van de onderhandelingen. Mochten deze weer op niets uitlopen dan zullen bij een eventuele vervolgactie ook secundaire toegangswegen van en naar de olie- en gasprojecten worden geblokkeerd en andere vormen van protest worden gebruikt. Wellicht zullen daarbij ook rendieren worden ingezet.

Boete voor Shell

Volgens de Russische krant *Vedomosti* werd onlangs bekend dat Shell een boete van twee miljard euro boven het hoofd hangt. Het concern zou de kosten voor Sachalin II kunstmatig hoog hebben opgevoerd, waardoor de Russische overheid te weinig belastinginkomsten zou hebben binnengekregen. Eind januari wist *Sakhalin Environmental Watch* te melden dat vanwege milieutechnische redenen de Russische rechtbank geen goedkeuring verleent aan de bouw van een tijdelijk havenhoofd in het zuiden van Sachalin. Dit havenhoofd was bedoeld om materiaal voor de bouw van de grootste fabriek van vloeibaar aardgas (LNG) ter wereld te aan te voeren.

Zie ook *Arctica* 16 (winter 2003/2004)
www.pacificenvironment.org
www.sakhalin.environment.ru
www.raipon.org
www.sakhalinenergy.com

Poolkoorts: Agenda

❄ **21 - 28 maart** 2005 wordt het negende **Sami Paasfestival** in Kautokeino, Noorwegen gehouden met onder andere een drive-in ijsbioscoop. **www.saami-easterfestival.org**

❄ Op tweede Paasdag **28 maart** 2005 houdt Inuitart galerie ***Canuit*** van 10.00 tot 16.00 uur open huis. Inuit artgalerie Canuit, F.D. Rooseveltlaan 116 in Eindhoven. Info: tel. 040 2415806 **www.canuit.com**

❄ Op **30 maart** 2005 om 20.00 uur treedt de Sami-zangeres Mari Boine op in de Grote Schouwburg in Hasselt, België. **www.cchasselt.be** **www.emarcy.com**
En op **2 april** 2005 tijdens Folk-in-Turnhout in de Waranda in Turnhout, België. **www.warande.be** **www.emarcy.com**

❄ Tot **23 mei** 2005 is de tentoonstelling **Groenlandse kleding in de spotlight** verlengd. Op de web-site van het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden is ook de database van 190.000 voorwerpen te vinden. Info: tel. 071 5168 800 **www.rmv.nl**

❄ Op **5 en 6 juni** 2005 houdt de Sami **Niillas A. Somby** een spirituele workshop in de Midgaard in De Heurne, georganiseerd door stichting Promoterre. Info: tel: 0543-466750 **www.promoterre.nl** **www.hommat.org**

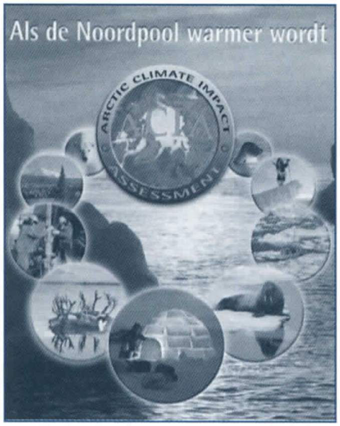

❄ *Als de Noordpool warmer wordt* is de Nederlandse vertaling van het rapport *'Impact of a warming Arctic'*, uitgebracht door ACIA. Terwijl het de bedoeling was om in duidelijke taal de wetenschappelijke bevindingen van het ACIA-rapport toegankelijk te maken voor beleidsmakers en een breed publiek, nodigt de vertaling niet uit tot lezen. Ook staan er fouten in de tekst. Zo is in het kaartje het woord *extent* = omvang vertaald als *extend* = uitbreiding (zie pag. 4). Was het maar waar dat het ijs van de Noordpool uitbreidt. Het advies is dan ook de Engelse versie te lezen, die te vinden of te bestellen is op: **www.acia.uaf.edu**
De Nederlandse versie is mogelijk gemaakt door het Nederlands Polair Programma van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Uitgeverij: Veen Magazines B.V., Diemen, 2004, € 22,50,144 blz., ISBN: 9076988757
www.veenmagazines.nl

❄ Web-site tip: De jonge organisatie ***Fair Nature*** wil door frisse acties, projecten en presentaties laten zien en voelen wat er gebeurt op het gebied van klimaatverandering, energieverbruik en innovaties. In 2003 heeft *Fair Nature* met een zeilboot langs de kust van Groenland gevaren om informatie over de klimaatverandering te verzamelen. Info: tel. 023 5407399
www.fairnature.org

❄ Eind december 2004 arriveerden twee vrouwelijke **rendieren** in Dierenrijk Europa in Mierlo. Deze zijn gevoegd bij het koppel dat reeds in het park aanwezig is. Rendieren zijn moeilijk in dierentuinen te houden. Een groep van vier dieren is natuurlijk onvergelijkbaar met de grote kuddes waarin zij gewoonlijk leven.
Info: tel. 0492-668240 **www.dierenrijkeuropa.nl**

Derde Prijs Zilveren Camera, categorie buitenlands documentaire fotografie.
Dukha-familie Batzaya (Baruun Taiga, Mongolië) maakt zich klaar voor vertrek naar een lager gelegen vlakte waar de vijf paarden die ze bezitten kunnen grazen. De hele familie helpt mee met het opbreken en inpakken. Kleine kinderen worden ingebakerd en op de rendieren gebonden. Foto: NomadsLife, Jeroen Toirkens, 2004 ©.

De *familieleden* van **NomadsLife** en donateurs van Arctic Peoples Alert hebben € 750,- opgehaald voor het ***Mongolian Reindeer Fund***. Dit bedrag is overgemaakt naar het fonds. Nieuwe bijdragen voor het steunfonds kunnen overgemaakt worden op giro 4408028 t.n.v. Arctic Peoples Alert o.v.v. *Dukha*. Info: tel. 010 462 65 66 - 06 2466 6765 - info@nomadslife.com
www.nomadslife.com